

MAŁGORZATA SEKUŁOWICZ¹, TERESA SEGIET^{2*}, BEATRICE LATAVIETZ³¹ Akademia Wychowania Fizycznego im Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu, Polska² Uniwersytet Opolski³ Wichita State University, KS, USA* Autor korespondencyjny: teresa.segieta@uni.opole.plMS <https://orcid.org/0000-0002-8702-3349>; TS <https://orcid.org/0009-0000-7767-4423>; BL <https://orcid.org/0000-0002-5531-2242>

Otrzymano: 2026-01-11; Poprawiono: 2026-03-15; Przyjęto: 2026-05-19; Opublikowano on-line: 2026-08-28

SPÓJNOŚĆ I ELASTYCZNOŚĆ SYSTEMU RODZINNEGO ORAZ ZDOLNOŚĆ RODZICÓW DO ADAPTACJI W RODZINACH WYCHOWUJĄCYCH DZIECKO Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ W OPARCIU O MODEL KOŁOWY DAVIDA H. OLSONA

THE COHESION AND FLEXIBILITY OF THE FAMILY SYSTEM AND
PARENTS' ABILITY TO ADAPT IN FAMILIES RAISING A CHILD WITH
AN INTELLECTUAL DISABILITY, BASED ON DAVID H. OLSON'S
CIRCUMPLEX MODEL.

Streszczenie: Celem badań było ustalenie, w jaki sposób spójność i elastyczność systemu rodzinnego kształtują zdolność rodziców do adaptacji wobec wyzwań związanych z niepełnosprawnością intelektualną dziecka. Problematyka oscyluje wokół analizy funkcjonowania rodziny wychowującej dziecko z niepełnosprawnością intelektualną w kontekście jej spójności i elastyczności, a także zależności tych wymiarów z poziomem zadowolenia z życia rodzinnego oraz otrzymywanym wsparciem społecznym. Badania zrealizowano w paradygmacie ilościowym. Narzędzia badawcze, które wykorzystano do realizacji projektu to: 1. „Skala Oceny Rodziny” (polska adaptacja FACES IV); 2. „Skala zmagania się z Kryzysem Rodzinnym” F-COPES Olsona w polskim opracowaniu Radochońskiego. Uzyskane wyniki wskazują, że sposób, w jaki rodziny radzą sobie z trudną sytuacją, zależy od dostępnych zasobów. Są to zarówno zasoby wewnętrzne – takie jak więzi emocjonalne, wzajemne wsparcie – jak i zewnętrzne, obejmujące pomoc społeczną, dostęp do specjalistycznych usług oraz sieci wsparcia. Wnioski: badani rodzice wychowujący dziecko z niepełnosprawnością intelektualną charakteryzują się wysoką spójnością i elastycznością systemu rodzinnego, skutecznie adaptują się do sytuacji kryzysowej poprzez rozwój kompetencji emocjonalnych i społecznych, osiągają wysoki poziom satysfakcji z życia rodzinnego, a otrzymywane wsparcie społeczne wzmacnia ich więzi i zdolność do reorganizacji ról.

Słowa kluczowe: rodzina jako system, niepełnosprawność intelektualna dziecka, spójność, elastyczność

Abstract: The aim of the study was to understand how the cohesion and flexibility of the family system shape parents' ability to adapt to the challenges associated with their child's disability. The research problem revolves around analysing the functioning of families raising a child with an intellectual disability in the context of their cohesion and flexibility, as well as the relationship of these dimensions with the level of satisfaction with family life and the social support received. The study was conducted within the quantitative paradigm. The research tools used in the project included: 1. *Family Assessment Scale* (Polish adaptation of FACES IV). 2. *Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scales* (FCOPES) by Olson, in the Polish adaptation by Radochoński. Results – the findings indicate that the way families cope with a difficult situation depends on the resources available to them. These include internal resources—such as emotional bonds and mutual support—as well as external resources, including social assistance, access to specialist services, and support networks. Conclusions – the results show that parents raising a child with an intellectual disability are characterised by high cohesion and flexibility of the family system, effectively adapt to crisis situations through the development of emotional and social competences, achieve a high level of satisfaction with family life, and that the social support they receive strengthens their bonds and their ability to reorganise roles.

Keywords: family as a system, child with intellectual disability, cohesion, flexibility

1. Wprowadzenie

Zgodnie z systemową teorią rodziny to, czego doświadcza jeden z członków rodziny, odnosi się również do pozostałych (Radochoński, 1987; De Barbaro, 1999). Rodzina wychowująca dziecko z niepełnosprawnością intelektualną stanowi złożony system, którego funkcjonowanie podlega wpływowi wielu czynników – emocjonalnych, społecznych, ekonomicznych i kulturowych. Wielowymiarowość tej sytuacji sprawia, że jest ona podmiotem licznych badań naukowych. Badania dotyczące rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną koncentruje się zazwyczaj na kobietach, (Fairthorne, de Klerk & Leonard, 2016; Budak, Küçük & Civelek, 2018) marginalizując rolę ojców lub nie uwzględniając ich perspektywy, co wynika między innymi z trudności w dotarciu do ojców i ich niechęci do uczestniczenia w badaniach (Danielewicz, Pisula, 2011).

Jak wskazuje Ewa Pisula (2012), matki i ojcowie różnią się nie tylko w sposobie przeżywania trudności, ale także w strategiach radzenia sobie i podejściu do wychowania. Zrozumienie tych różnic jest kluczowe dla tworzenia skutecznych programów wsparcia, które uwzględniają potrzeby całej rodziny, a nie tylko jej wybranych członków. W artykule podjęto próbę pogłębionej analizy funkcjonowania rodzin w kontekście spójności i elastyczności systemu rodzinnego, z uwzględnieniem perspektywy obojga rodziców.

2. Rodzina dziecka z niepełnosprawnością intelektualną, a Model Kołowy Davida Olsona

Przyjście na świat dziecka z niepełnosprawnością intelektualną jest wydarzeniem o głębokim znaczeniu, które wpływa na funkcjonowanie całej rodziny. Rodzice stają w obliczu licznych trudności, wymagających od nich ogromnej siły i zdolności adaptacyjnych (Seligman, Darling, 2007; Wojciechowski, 2007; Roskam, Raes & Mikołajczak, 2017; Komorowska, 2018). Konieczność przystosowania się do nowej sytuacji wiąże się z szeregiem zmian obejmujących wszystkie sfery życia rodzinnego – od reorganizacji ról, przez transformację życia społeczno-kulturowego, po przekształcenia w obszarze materialno-bytowym. W wielu przypadkach niepełnosprawność dziecka prowadzi do rezygnacji matki z pracy zawodowej, podjęcia dodatkowego zatrudnienia przez ojca, a nawet emigracji zarobkowej (Lewandowska-Walter, Kichler & Traicka, 2014; Masłowska & Michalczyk, 2017; Gagat-Matuła, 2018). Tego rodzaju zmiany mają istotny wpływ na stabilność i dobrostan całego systemu rodzinnego. Moira Mikołajczak (2018) poddaje w wątpliwość, czy rodzicielstwo dzieci z niepełnosprawnością intelektualną rzeczywiście różni się od rodzicielstwa dzieci rozwijających się w normie. Jednak liczne wyniki badań wskazują, że ze względu na ograniczoną pomoc instytucjonalną oraz specyfikę wyzwań, z jakimi mierzą się te rodziny, ich sytuacja społeczna jest znacznie trudniejsza. Można uznać, że rodzicielstwo w kontekście niepełnosprawności intelektualnej ma odmienny charakter (Khymko & Liberska, 2011; Pisula, 2012; Sekułowicz, 2013; Stelter, 2013; Orlikowska, Bołtuć 2018). Niepełnosprawność generuje szereg wyzwań, a zdolność rodziny do ich przezwyciężenia zależy od indywidualnych cech jej członków, jakości relacji oraz więzi wewnątrzrodzinnych (Stelter, 2013). Kluczowe znaczenie mają zasoby, jakimi dysponuje rodzina – zarówno emocjonalne, jak i społeczne czy ekonomiczne (Stoneman, 2005). Aby właściwie zrozumieć procesy zachodzące w rodzinie z dzieckiem z niepełnosprawnością intelektualną, należy traktować ją jako całościowy system, w którym każdy element wpływa na pozostałe. Jednym z modeli teoretycznych opartych na założeniach systemowych jest Model Kołowy Systemów Mażeńskich i Rodzinnych Davida H. Olsona (2000). Koncentruje się on na trzech podstawowych wymiarach życia rodzinnego: spójności, elastyczności oraz komunikacji – traktowanej jako wymiar pomocniczy, lecz fundamentalny dla funkcjonowania rodziny (Olson, Waldvogel & Schlieff, 2019). Spójność i elastyczność są często określane jako kluczowe wskaźniki funkcjonowania rodziny. Główna hipoteza Modelu Kołowego zakłada, że sprawność funkcjonowania rodziny wykazuje krzywoliniową zależność od poziomów spójności i elastyczności, natomiast pozostaje zawsze wprost proporcjonalna do poziomu komunikacji (Margasiński, 2009; Olson, 2000). Model Olsona jest nadal aktualny i szeroko wykorzystywany w praktyce terapeutycznej (Vafaeinezhad, Koraei & Pasha, 2024), co potwierdza jego znaczenie jako jednego z kluczowych ujęć systemowych w analizie funkcjonowania rodziny.

W kontekście oceny funkcjonowania rodziny, oprócz wymiarów wskazywanych w Modelu Kołowym, do istotnych zmiennych charakteryzujących rodzinę zalicza się również zadowolenie z życia rodzinnego, rozumiane jako stopień, w jakim jej członkowie czują się szczęśliwi i spełnieni (Margasiński, 2006, 2009, 2011, 2015).

3. Metodologia badań

Głównym celem badań było opisanie sposobu funkcjonowania rodzin wychowujących dziecko z niepełnosprawnością intelektualną, uwzględniając ich spójności oraz zdolności adaptacyjne. W związku z tym postawiono problem badawczy, jak funkcjonuje rodzina z dzieckiem z niepełnosprawnością intelektualną w kontekście jej spójności i elastyczności? Z tak postawionego problemu badawczego wynikają pytania szczegółowe:

1. Jaka jest spójność i elastyczność badanych rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną?
2. Jaka jest zależność pomiędzy spójnością i elastycznością a zadowoleniem z życia rodzinnego?
3. Jaka jest zależność między spójnością i elastycznością a wsparciem społecznym w rodzinie?

W oparciu o wymienione problemy badawcze sformułowano następujące hipotezy:

1. Im wyższy poziom zadowolenia w rodzinie, tym wyższy poziom spójności i elastyczności rodziny.
2. Im więcej wsparcia społecznego otrzymuje rodzina, tym bardziej jest ona spójna i elastyczna.

Spójność definiowana jest jako emocjonalna więź łącząca członków rodziny oraz stopień indywidualnej autonomii, jakiego doświadczają (Radochoński, 1987; Margasiński, 2009). Elastyczność rozumiana jest jako jakość i ilość zachodzących w systemach rodzinnych zmian związanych z przywództwem, odgrywanymi rolami i zasadami wzajemnych relacji (Margasiński, 2009). Ważną zmienną opisującą rodzinę jest zadowolenie z życia rodzinnego, które Olson definiuje jako stopień, w którym członkowie rodziny czują się ze sobą szczęśliwi i spełnieni (Margasiński, 2009). Wsparcie społeczne obejmuje dwie zasadnicze relacje, w jakich znajduje się każdy członek systemu rodzinnego, tj.: osoba – system rodzinny oraz rodzina – otoczenie społeczne (Radochoński, 1987; Margasiński, 1996).

Badania zostały zrealizowane w paradygmacie ilościowym z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego. Zastosowaną techniką badawczą była ankieta. Narzędzia wykorzystane w projekcie to:

1. „Skala Oceny Rodziny” (polska adaptacja FACES IV).
2. „Skala zmagania się z Kryzysem Rodzinnym” F- COPES Olsona w polskim opracowaniu Radochońskiego.

Badaniami objęto 50 diad rodziców, to pozwoliło na różnicowanie uzyskanych wyników uwzględniając płeć.

Tabela 1. Rozkład liczbowy badanych rodziców w zależności od wieku. N=100

Średnia wieku badanych rodziców to 5 40 lat. Średnia wieku matek wynosiła 39 lat, natomiast średnia wieku ojców wynosiła 43 lata.

Przedział wiekowy	Liczba ogółem	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn
20–24	1	1	0
25–29	4	2	2
30–34	15	10	5
35–39	26	14	12
40–44	28	14	14
45–49	13	5	8
50–54	7	2	5
55–59	5	2	3
60–64	1	0	1

Tabela 2. Liczbowy rozkład wykształcenia badanych rodziców

Pod względem wykształcenia w badanej grupie przeważały osoby z wykształceniem zawodowym i średnim.

Wykształcenie	Liczba
Podstawowe	8
Zawodowe	39
Średnie	30
Pomaturalne	0
Wyższe	23

Tabela 3. Rozkład liczbowy i procentowy badanych rodziców ze względu na miejsce zamieszkania

Większość badanych rodzin to mieszkańcy miast – 54%, natomiast 46% rodzin mieszkało na wsi.

Miejsce zamieszkania	Liczba	Procent
Miasto	27	54
Wieś	23	46

Tabela 4. Rozkład liczbowy i procentowy uwzględniający wiek dziecka z niepełnosprawnością intelektualną

Pod względem wieku dziecka największą grupę stanowiły dzieci w przedziale wiekowym 5–10 lat, było ich 21, najmniejszą natomiast dzieci w wieku 0–4 lat, było ich 8. W pięciu badanych rodzinach było więcej niż jedno dziecko z niepełnosprawnością.

Wiek dziecka	Liczba ogółem	Procent
0–4	8	14,03
5–10	21	36,84
11–14	15	26,31
15–20	13	22,8

Tabela 5. Rozkład liczbowy ze względu na rodzaj niepełnosprawności dziecka

Największą grupę ze względu na rodzaj niepełnosprawności stanowiły dzieci z niepełnosprawnością w stopniu głębszym, 34 osoby. Natomiast dzieci z niepełnosprawnością w stopniu lekkim było 16.

Rodzaj niepełnosprawności	Liczba	Procent
Niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim	16	32
Niepełnosprawność intelektualna w stopniu głębszym	34	68

Analizy przeprowadzonych badań dokonano przy użyciu pakietu IBM SPSS Statistics. Za jego pomocą wykonano analizę częstości, analizę podstawowych statystyk opisowych wraz z testami Kołmogorowa Smirnowa, testy t Studenta dla prób niezależnych, testy t Studenta dla prób zależnych, testy U Manna-Whitneya, analizy korelacji rangowej ρ Spearmana oraz analizy korelacji ze współczynnikiem r Pearsona.

4. Funkcjonowanie rodziny z dzieckiem z niepełnosprawnością intelektualną – wyniki badań własnych. Analizy średnich wartości zrównoważonej spójności i zrównoważonej elastyczności

Wyniki uzyskane w diadzie (tabela 6) przedstawiają średnią wartość zrównoważonej spójności (ZS) wśród rodziców i jest to: 28,88 przy odchyleniu standardowym równym 3,34. Wartości minimalna i maksymalna zrównoważonej spójności w całej badanej grupie wynoszą odpowiednio 20,5 i 34,5. Wartość średnia drugiej zmiennej charakteryzującej rodzinę – zrównoważonej elastyczności (ZE) wynosi 26,80 przy odchyleniu standardowym 3,76 i wartościach skrajnych 16 i 35. Poziom elastyczności jest niższy w porównaniu z poziomem spójności. To oznacza, że rodzicom trudniej jest zaadaptować się do liczby i jakości zmian, które ich spotykają w związku z niepełnosprawnością intelektualną dziecka. Porównanie średnich wartości zrównoważonej spójności i zrównoważonej elastyczności dla matek i ojców pokazuje, że to matki są bardziej związane emocjonalnie z członkami rodziny

Tabela 6. Statystyki opisowe – średnie wartości zrównoważonej spójności i zrównoważonej elastyczności w badanej grupie rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną

Analizy wykonane zostały oddzielnie dla matek, ojców oraz diad. Poniższa tabela przedstawia średnie wartości zrównoważonej spójności i zrównoważonej elastyczności.

Zmienne	<i>M</i>	<i>Me</i>	<i>SD</i>	<i>Sk.</i>	<i>Kurt.</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>	<i>K-S</i>	<i>P</i>
Cała badana grupa (N=100)									
Zrównoważona spójność (ZS)	28,88	29,5	3,34	-0,46	-0,48	20,5	34,5	0,11	0,101
Zrównoważona elastyczność (ZE)	26,8	27	3,76	-0,33	0,88	16	35	0,12	0,092
Płeć rodzica – kobieta (N=50)									
Zrównoważona spójność (ZS)	30,44	31	3,11	-0,80	0,19	21	35	0,21	<0,001
Zrównoważona elastyczność (ZE)	27,32	27	4,20	-0,32	0,14	16	35	0,1	0,2
Płeć rodzica – mężczyzna (N=50)									
Zrównoważona spójność (ZS)	30,12	31	3,37	-1,02	0,61	21	35	0,17	0,001
Zrównoważona elastyczność (ZE)	26,28	27	4,31	-0,43	-0,01	16	35	0,15	0,009

M – średnia; *Me* – mediana; *SD* – odchylenie standardowe; *Sk.* – skośność; *Kurt.* – kurtoza; *Min* i *Maks.* – najniższa i najwyższa wartość rozkładu; *K-S* – wynik testu Kołmogorowa-Smirnowa; *p* – istotność

i łatwiej dostosowują się do zmian zachodzących w systemie (ZS 30,44; ZE 27,32) niż ojcowie (ZS 30,12; ZE 26,28). To one zazwyczaj na co dzień zajmują się dziećmi. To na ich barkach spoczywa trud odpowiedzialności za ich wychowanie. To zazwyczaj matki rezygnują z pracy zawodowej, żeby poświęcić się całkowicie opiece nad dzieckiem. Uczestnicząc na co dzień w życiu swojego dziecka, łatwiej są w stanie zaakceptować jego odmienność i wiążące się z tym ograniczenia.

Ważną zmienną opisującą funkcjonowanie rodziny jest zadowolenie z życia rodzinnego.

Z badań wynika, że średnia wartość zadowolenia z życia rodzinnego badanych rodziców wynosi 42,00 przy odchyleniu standardowym 5,11 i wartościach minimalnych i maksymalnych 26–50. Można stwierdzić, że poziom zadowolenia z życia rodzinnego u rodziców jest wysoki. Porównując średnie wartości zadowolenia z życia rodzinnego u matek (42,36) i u ojców (41,64), można uznać, że to matki czują się bardziej usatysfakcjonowane w rodzinie niż ojcowie, chociaż różnice nie są duże. Wyniki badań napawają optymizmem, gdyż mimo niepełnosprawności intelektualnej dziecka badani rodzice czują się ze sobą dobrze, czerpią radość z bycia razem. Poczucie zadowolenia z życia rodzinnego oznacza, że badani rodzice mają motywację do działania, widzą sens podejmowanych wysiłków, mają poczucie sprawczości, a jednocześnie mają świadomość, że w chwilach słabości mogą liczyć na wzajemną pomoc i wsparcie. Ważnym czynnikiem kształtującym

Tabela 7. Statystyki opisowe – średnie wartości zmiennej niezależnej – zadowolenie z życia rodzinnego w badanej grupie rodziców dzieci z niepełnosprawnością

Poniższa tabela przedstawia średnie wartości zadowolenia z życia rodzinnego.

Zmienna	<i>M</i>	<i>Me</i>	<i>SD</i>	<i>Sk.</i>	<i>Kurt.</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>	<i>K-S</i>	<i>P</i>
Cała badana grupa (N=100)									
Zadowolenie z życia rodzinnego	42	42,75	5,11	-0,87	1,02	26	50	0,12	0,074
Płeć rodzica – kobieta (N=50)									
Zadowolenie z życia rodzinnego	42,36	43	5,50	-0,94	1,33	26	50	0,13	0,026
Płeć rodzica – mężczyzna (N=50)									
Zadowolenie z życia rodzinnego	41,64	43	6,45	-1,46	2,36	21	50	0,18	<0,001

M – średnia; *Me* – mediana; *SD* – odchylenie standardowe; *Sk.* – skośność; *Kurt.* – kurtosis; *Min* i *Maks.* – najniższa i najwyższa wartość rozkładu; *K-S* – wynik testu Kołmogorowa-Smirnowa; *p* – istotność.

poziom spójności i elastyczności rodziny jest otrzymywane wsparcie społeczne. Wśród badanych rodziców to matki były bardziej aktywne, częściej korzystały ze wsparcia społecznego niż ojcowie. Korzystały między innymi z pomocy przyjaciół, sąsiadów, członków rodziny, mobilizowały się do pozyskiwania pomocy ze strony instytucji wspierających rodziny. Częściej korzystały ze wsparcia duchowego. Natomiast badani ojcowie stosowali więcej strategii o charakterze wewnętrznym, strategii bazujących na własnych zasobach. Przekształcali istniejącą sytuację związaną z niepełnosprawnością dziecka w taki sposób, żeby była możliwa do zaakceptowania, oraz częściej przyjmowali postawę bierną, pasywną, prowadzącą do zmniejszenia odpowiedzialności. Warto zaznaczyć, że prezentowane wyniki wskazują na sporą aktywność badanych matek pod względem poszukiwania wsparcia społecznego nie tylko w gronie najbliższych – rodziny i przyjaciół, ale także w instytucjach do tego powołanych.

Tabela 8. Statystyki opisowe – średnie wartości strategii wsparcia w badanej grupie rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną

W poniższej tabeli zostały przedstawione wartości średnich współczynników strategii, które stosowali badani rodzice.

Strategie	<i>M</i>	<i>Me</i>	<i>SD</i>	<i>Sk.</i>	<i>Kurt.</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>	<i>K-S</i>	<i>P</i>
Cała badana grupa (N=100)									
Zdobywanie wsparcia społecznego	29,47	30	5,31	-0,08	0,19	16,5	43	0,06	0,2
Przekształcenie znaczenia sytuacji	28,20	28,5	3,63	-0,23	-0,07	18	35	0,08	0,2
Poszukiwanie wsparcia duchowego	16,81	16,5	3,15	-0,37	0,80	7	23	0,10	0,2

Strategie	<i>M</i>	<i>Me</i>	<i>SD</i>	<i>Sk.</i>	<i>Kurt.</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>	<i>K-S</i>	<i>P</i>
Cała badana grupa (N=100)									
Mobilizowanie rodziny do zdobywania i akceptacji pomocy z zewnątrz	14,23	14,25	2,45	-0,19	0,03	8	20	0,07	0,2
Bierna ocena sytuacji	13,94	14,75	3,01	-0,61	0,41	5	20	0,14	0,019
Płeć rodzica – kobieta (N=50)									
Zdobywanie wsparcia społecznego	30,28	30,5	5,54	-0,13	-0,18	17	43	0,09	0,2
Przekształcenie znaczenia sytuacji	28,08	28	4,03	-0,31	-0,67	18	35	0,15	0,009
Poszukiwanie wsparcia duchowego	17,42	17	3,31	-0,44	0,58	7	23	0,09	0,2
Mobilizowanie rodziny do zdobywania i akceptacji pomocy z zewnątrz	14,50	14,5	2,63	-0,31	-0,18	8	20	0,10	0,2
Bierna ocena sytuacji	13,68	14	3,11	-0,51	0,10	6	20	0,12	0,052
Płeć rodzica – mężczyzna (N=50)									
Zdobywanie wsparcia społecznego	28,66	30	5,96	-0,13	-0,43	16	43	0,13	0,037
Przekształcenie znaczenia sytuacji	28,32	27,5	4,00	-0,03	-0,56	18	36	0,13	0,036
Poszukiwanie wsparcia duchowego	16,20	16	3,45	-0,16	0,39	7	23	0,12	0,056
Mobilizowanie rodziny do zdobywania i akceptacji z zewnątrz	13,96	14	2,65	0,02	-0,18	8	20	0,11	0,2
Bierna ocena sytuacji	14,20	15	3,28	-0,69	0,74	4	20	0,12	0,088

M – średnia; *Me* – mediana; *SD* – odchylenie standardowe; *Sk.* – skośność; *Kurt.* – kurtoza; *Min* i *Maks.* – najniższa i najwyższa wartość rozkładu; *K-S* – wynik testu Kołmogorowa-Smirnowa; *p* – istotność.

5. Dyskusja wyników badań

Uzyskane wyniki napawają optymizmem, stanowiąc wartościowy wskaźnik jakości funkcjonowania badanych rodziców. Analiza wyników badań wykazała, że rodziny wychowujące dzieci z niepełnosprawnością intelektualną charakteryzują się wysokim poziomem zarówno spójności, jak i elastyczności. Wysoka spójność przejawia się w silnych więziach emocjonalnych oraz poczuciu wspólnoty, które stanowią istotny czynnik ochronny w procesie adaptacji do trudnych warunków życia rodzinnego. Jednocześnie zauważalne są trudności w dostosowywaniu się do licznych i złożonych zmian wynikających z niepełnosprawności dziecka, co znajduje odzwierciedlenie w nieco niższym poziomie elastyczności systemu rodzinnego. Porównanie średnich wartości zrównoważonej spójności i elastyczności dla matek i ojców ujawniło istotne różnice w funkcjonowaniu obu grup. Matki wykazują większe emocjonalne połączenie z członkami rodziny oraz wyższą zdolność do

adaptacji wobec zmian zachodzących w systemie rodzinnym. Najczęściej rezygnują z aktywności zawodowej na rzecz pełnego zaangażowania w życie rodzinne. Stała obecność matek w życiu dziecka sprzyja akceptacji jego odmienności oraz związanych z nią ograniczeń, co wzmacnia proces integracji dziecka w systemie rodzinnym.

Wyniki te pozostają w zgodzie z ustaleniami hiszpańskich badaczek Esther Vela Llauradó, Laury Serrano Fernández oraz Laury Martín Martínez (2025), które w swoich analizach wykazały, że rodziny wychowujące dzieci z niepełnosprawnością intelektualną charakteryzują się wysokim poziomem spójności, lecz jednocześnie obniżoną elastycznością. Badania wskazują, że często rodziny mają trudności w reorganizacji ról i obowiązków. Szczególnie matki częściej pełnią rolę „emocjonalnego centrum” rodziny, co sprzyja akceptacji odmienności dziecka i jego ograniczeń. Jednocześnie to właśnie one częściej uzyskują wyższy poziom spójności i elastyczności niż ojcowie, którzy nierzadko koncentrują się na pełnieniu funkcji instrumentalnych, takich jak zapewnienie stabilności finansowej i ekonomicznej rodziny. W konsekwencji stała obecność matek w życiu dziecka sprzyja nie tylko utrzymaniu więzi emocjonalnych, ale także adaptacji całego systemu rodzinnego do wyzwań związanych z niepełnosprawnością intelektualną dziecka. Wyniki badań potwierdzają zatem, że spójność i elastyczność są kluczowymi wymiarami funkcjonowania rodzin w obliczu niepełnosprawności dziecka, a różnice płciowe w zakresie pełnionych ról mają duże znaczenie dla procesu adaptacyjnego.

Z badań Ayelet Gur i Yifat Golan Bayazy (2024) wynika, że prawie 50% badanych stwierdziło, iż posiadanie dziecka rozwijającego się w spektrum autyzmu wzmocniło ich relację małżeńską. Choć wynik ten może wydawać się zaskakujący, pozostaje zgodny z teorią zachowania zasobów Hobfolla (2011), która zakłada, że w trudnych okolicznościach życiowych ludzie mogą jednocześnie doświadczać procesów utraty i zysku zasobów. Podobna sytuacja ma miejsce także wśród rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną.

Jednym z podstawowych czynników warunkujących harmonijne funkcjonowanie systemu rodzinnego jest poziom satysfakcji z życia rodzinnego. Analiza wyników przeprowadzonych badań wskazuje, że w badanej grupie 50 par rodziców, ta cecha kształtowała się na stosunkowo wysokim poziomie. Zauważono przy tym niewielkie różnice między matkami a ojcami. Matki częściej deklarowały wyższy poziom zadowolenia, choć były to niewielkie różnice. Pomimo obiektywnie trudnej sytuacji życiowej, związanej z wychowywaniem dziecka z niepełnosprawnością intelektualną, rodzice wskazywali na silne wzajemne poczucie bezpieczeństwa, bliskość oraz radość z bycia razem. Satysfakcja z życia rodzinnego pełni funkcję istotnego zasobu psychologicznego, który przekłada się na motywację do podejmowania działań, poczucie sprawczości oraz świadomość możliwości uzyskania wsparcia w sytuacjach kryzysowych. Wyniki te korespondują z ustaleniami Karoliny KuryśSzyncl (2015), która w swoich analizach dotyczących zmian rozwojowych

w systemie rodzinnym również odnotowała wysoki poziom satysfakcji wśród rodziców, przy minimalnych rozbieżnościach między matkami a ojcami.

Badania Laury Montowskiej, Ryszarda Plinty i Magdaleny Marii Gruszczyńskiej (2025) wykazały, że płeć istotnie różnicuje poziom poczucia sensu, będącego kluczowym elementem satysfakcji z życia.

Kolejnym czynnikiem determinującym poziom spójności i elastyczności systemu rodzinnego jest wsparcie społeczne. Rodziny wychowujące dziecko z niepełnosprawnością intelektualną konfrontują się z licznymi barierami oraz dylematami natury emocjonalnej, społecznej i organizacyjnej (Kirenko 2000). Dlatego im szersze spektrum wsparcia jest wykorzystywane, tym większe możliwości adaptacyjne wykazują rodziny, co sprzyja utrzymaniu równowagi i spójności w codziennym funkcjonowaniu. Różnice w poszukiwaniu wsparcia społecznego matek i ojców, które zaobserwowane zostały w przeprowadzonych badaniach, pozostają zgodne z tradycyjnym modelem podziału ról w rodzinie. Matki, spędzając więcej czasu z dzieckiem, częściej poszukują pomocy emocjonalnej wśród najbliższych i instytucjonalnej, co potwierdzają badania Neha Gupty i współ. (2023). Ojcowie natomiast częściej koncentrują się na aktywności zawodowej, która pełni podwójną funkcję. Jest źródłem utrzymania oraz mechanizmem redukcji napięcia emocjonalnego. Podobne wnioski przedstawiają Efrat Waizbard-Bartov i współ. (2019), wskazując, że praca zawodowa może stanowić formę dystansowania się od trudnych doświadczeń związanych z opieką, a jednocześnie jest źródłem poczucia sensu i satysfakcji życiowej.

6. Konkluzja

Rodzice uczestniczący w badaniu wykazali zdolność skutecznego przezwyciężenia kryzysu związanego z wychowywaniem dziecka z niepełnosprawnością intelektualną. Proces adaptacji do nowej sytuacji życiowej nie ograniczał się jedynie do radzenia sobie z trudnościami dnia codziennego, lecz obejmował także rozwój kompetencji emocjonalnych i społecznych. Wysoki poziom spójności i elastyczności oraz satysfakcji z życia rodzinnego świadczy o bogactwie zasobów tych rodzin, jak również o ich zdolności do adaptacji wobec codziennych wyzwań. Uzyskane wyniki pozwalają na pozytywną ocenę funkcjonowania badanych rodziców w zakresie spójności i elastyczności systemu rodzinnego, co wskazuje na ich zdolność do reorganizacji ról i zadań w obliczu wymagających okoliczności wynikających z opieki i wychowania dziecka z niepełnosprawnością intelektualną. Rodzina będzie bardziej spójna i elastyczna wówczas, gdy będzie odznaczać się wysokim poziomem zadowolenia z życia rodzinnego. Otrzymywane wsparcie poprawia więzi emocjonalne między członkami rodziny oraz pomaga im w dostosowaniu się do jakości i ilości zmian wynikających z niepełnosprawności intelektualnej dziecka. Warto upowszechniać wyniki tych badań jako wzorca, cech kształtujących adaptacyjność

w rodzinach tak ważnych szczególnie w przypadku poważnych utrudnień wynikających z rodzaju i głębokości niepełnoprawności dziecka.

Oświadczenia

Autorstwo: Konceptualizacja: M.S. i T.S.; metodologia: M.S. i T.S.; oprogramowanie: B.L.; walidacja: M.S., B.L. i T.S.; analiza formalna: T.S., M.S. i B.L.; prowadzenie badań: T.S.; zasoby: nie dotyczy; opracowanie danych: M.S., B.L.; przygotowanie pierwotnej wersji artykułu: T.S.; redakcja i korekta artykułu: M.S.; wizualizacja: T.S.; nadzór: M.S.; zarządzanie projektem: M.S.; pozyskanie finansowania: Nie dotyczy. Wszyscy autorzy zapoznali się z ostateczną wersją artykułu i zaakceptowali ją do publikacji.

Finansowanie badań: Niniejsza publikacja nie otrzymała żadnego zewnętrznego wsparcia finansowego.

Oświadczenie właściwej komisji etycznej: Nie dotyczy.

Oświadczenie o dostępności danych: Nie dotyczy.

Podziękowania: Serdecznie dziękujemy rodzicom biorącym udział w badaniach za ich zaangażowanie, czas oraz otwartość. Ich wsparcie, współpraca i gotowość do dzielenia się doświadczeniami były nieocenione.

Konflikt interesów: Autorzy deklarują, że nie ma żadnego konfliktu interesów związanych z publikacją niniejszych badań.

Bibliografia

- Budak, M.I., Küçük, L., & Civelek, H.Y. (2018). Life experiences of mothers of children with an intellectual disability: A qualitative study. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 11(2), 1–21. <https://doi.org/10.1080/19315864.2018.1518502>
- Danielewicz, D., & Pisula, E. (2011). *Rodzice i rodzeństwo wobec trudności w rozwoju dziecka*. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- De Barbaro, B. (1999). *Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny*. Uniwersytet Jagielloński.
- Fairthorne, J., De Klerk, N., & Leonard, H. (2015). Health of mothers of children with intellectual disability or autism spectrum disorder: A review of the literature. *Medical Research Archives*, 3. <https://esmed.org/MRA/mra/article/view/204>.
- Gagat-Matuła, A. (2018). Poczucie koherencji matek dzieci z autyzmem doświadczających migracji męża. *Pedagogika Rodziny*, 8(1), 113–123.
- Gupta, N., Khanna, M., Garg, R., Sethi, V., Khattar, S., Tekkar, P., Maria, S., Gupta, M., Saxena, A., Gupta, P., et al. (2023). Exploration of caregiver experience for children with ASD: An in-depth perspective. *Advances in Autism*, 9(3), 217–240.
- Gur, A., & Bayazy, Y.G. (2024). Exploring marital quality in parents of children with autism: Identifying barriers and facilitators. *Social Sciences*, 13, Article 287.
- Hobfoll, S.E. (2011). Teoria zachowania zasobów i jej implikacje dla problematyki stresu, zdrowia i odporności. W E. Bielawska-Batorowicz & B. Dudek (Red.), *Teoria zachowania zasobów Stevana E. Hobfolla. Polskie doświadczenia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Khymko, M., & Liberska, H. (2011). Specyficzne trudności przeżywane przez rodziców dziecka autystycznego. W H. Liberska (Red.), *Rodzina z dzieckiem niepełnosprawnym – możliwości i ograniczenia rozwoju*. Difin.

- Kirenko, J. (2000). Wsparcie społeczne rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym i jego uwarunkowania. W D. Kornas-Biela (Red.), *Rodzina: Źródło życia i szkoła miłości*. RW KUL.
- Komorowska, O. (2018). Aktywność życiowa rodziców wychowujących dziecko z niepełnosprawnością jako istotny element ochrony ich zdrowia. *Ekonomia – Wrocław Economic Review*, 24(2), 61–72.
- Kuryś-Szyncel, K. (2015). Od małżeństwa do rodzicielstwa. Analiza zmian rozwojowych w systemie rodzinnym. W A. Margasiński (Red.), *Rodzina w ujęciu systemowym. Teoria i badania*. Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Lewandowska-Walter, A., Kichler, K., & Trawicka, A. (2014). Równowaga systemu rodzinnego i satysfakcja z życia a dobrobyt i style radzenia sobie ze stresem matek dzieci z niepełnosprawnością. *Polskie Forum Psychologiczne*, 19(3), 356–374.
- Margasiński, A. (1996). *Analiza psychologiczna systemów rodzinnych z chorobą alkoholową*. Wydawnictwo WSP.
- Margasiński, A. (2006). Rodzina w modelu kołowym i FACES IV Davida H. Olsona. *Nowiny Psychologiczne*, (4), 69–87.
- Margasiński, A. (2009). *Skala oceny rodziny*. Pracownia Testów Psychologicznych.
- Margasiński, A. (2011). *Model kołowy i skale FACES jako narzędzie badania rodziny. Historia, rozwój i zastosowanie*. Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego.
- Margasiński, A. (2015). Teoria i wybrane modele systemów rodzinnych. W A. Margasiński (Red.), *Rodzina w ujęciu systemowym. Teoria i badania*. Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Masłowska, M., & Michalczyk, A. (2017). Postawy ojców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w wieku przedszkolnym. *Roczniki Pedagogiczne*, 9(3), 111–126.
- Mikołajczak, M., Raes, M.E., Avalosse, H., & Roskam, I. (2018). Exhausted parents: Sociodemographic, child-related, parent-related, parenting and family-functioning correlates of parental burnout. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 602–614.
- Olson, D.H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy*, 22, 144–167.
- Olson, D.H., Waldvogel, L., & Schlieff, M. (2019). Circumplex model of marital and family systems: An update. *Journal of Family Theory & Review*, 11(2), 199–211.
- Orlikowska, M., & Bołtuć, I. (2018). Rodzicielstwo w rodzinie z dzieckiem z niepełnosprawnością intelektualną. *Pomeranian Journal of Life Sciences*, 64(2), 327–340.
- Pisula, E. (2012). *Rodzice dzieci z autyzmem*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Radochoński, M. (1987). *Choroba a rodzina*. WSP.
- Roskam, I., Raes, M.E., & Mikołajczak, M. (2017). Exhausted parents: Development and preliminary validation of the parental burnout inventory. *Frontiers in Psychology*, 8, Article 163.
- Sekułowicz, M. (2013). *Wypalanie się sił rodziców dzieci z niepełnosprawnością*. Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Seligman, N., & Darling, R. (2007). *Ordinary families, special children: A systems approach to childhood disability*. Guilford Press.
- Stelter, Ž. (2013). *Pełnienie ról rodzicielskich wobec dziecka niepełnosprawnego intelektualnie*. Difin.
- Stoneman, Z. (2005). Siblings of children with disabilities: Research themes. *Mental Retardation*, 43, 339–350.

- Waizbard-Bartov, E., Yehonatan-Schori, M., & Golan, O. (2019). Personal growth experiences of parents to children with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(4), 1330–1341.
- Wojciechowski, F. (2007). *Niepełnosprawność, rodzina, dorastanie*. Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Vafaeinezhad, F., Koraei, A., & Pasha, R. (2024). Comparison of the effectiveness of the premarital preparation program based on Olson's model and premarital education using the awareness and choice method on attitudes toward marriage. *Applied Family Therapy Journal*, 5, 58–66.
- Vela Llauradó, E., Serrano Fernández, L., & Martín Martínez, L. (2025). Analyzing the cohesion and adaptability of families of children with intellectual disability using the FACES-2oEsp scale. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/21582440241311143>.